

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ОСВІТА У ХХІ СТОЛІТТІ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Випуск 1

*Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
“Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті:
інтеграція, творчість, інновації”
м. Київ, МАУП, 22 травня 2009 р.*

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2010

Редакційна колегія:

Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — головний редактор

Туриніна О. Л., канд. психол. наук, проф. — відповідальний редактор

Видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”

Освіта у ХХІ столітті: шляхи розвитку / МАУП. — К.: ДП «Видавничий
О-72 дім «Персонал», 2010 —

Вип. 1 : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті: інтеграція, творчість, інновації”, м. Київ, МАУП, 22 трав. 2009 р. / редкол. : М. Ф. Головатий (голов. ред.), О. Л. Туриніна (відп. ред.). — 244 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику подано статті учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ ст.: інтеграція, творчість, інновації”, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — розвитку освіти в Україні. Статті охоплюють широкий діапазон наукових досліджень українських учених.

Для науковців, освітян, державних службовців, політиків, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком української освіти.

ББК 74.04(4УКР)я43

ЗМІСТ

Болотська О. А. Сучасні аспекти формування жінки-лідера	5	Мартинovich Н. С. Развитие творческого потенциала личности преподавателя в условиях интегративных процессов в образовании	81
Якібчук М. І. Роль профспілок у розбудові української національної освіти у ХХ ст.	9	Листопад О. В. Авторські школи як засіб запровадження освітніх інновацій	84
Сурмин Ю. П. Революція в освіті: сутність, проблеми реалізації та наслідки	15	Артёмцев О. В. Мобільність в освіті Європейського Союзу: пошуки, перспективи, проблеми	88
Головатий М. Ф. Українська освіта в умовах соціальних трансформацій: проблема вибору моделі і векторів розвитку	31	Касьянова С. П. Системність пріоритетів національної освіти перед викликами глобалізації	94
Баєва О. В. Детермінанти конкурентоспроможності вищих навчальних закладів недержавної форми власності в умовах системної кризи	35	Соколовська К. М. Роль українознавчих дисциплін у підготовці нової генерації управлінців	99
Чернуха Н. М., Чернуха Г. С. Виховання толерантності в процесі підготовки фахівців у сучасних соціокультурних умовах	39	Домбровська Л. Ф. Модернізаційні процеси в галузі вищої освіти — важливий чинник державотворення в Україні (з досвіду викладання історичних дисциплін)	102
Міхатуліна О. М. Інноваційні форми навчання в системі вищої юридичної освіти	43	Львовичкіна А. М. Інноваційні методи викладання дисциплін екологічного циклу	105
Беспала Н. О. Освіта і система оподаткування в Україні ...	48	Романовська Л. І. Організація культурного дозвілля школярів як пріоритетний напрям роботи дитячих громадських об'єднань	112
Лазоренко Л. В. Способи підвищення ефективності викладання бізнес-дисциплін	56	Мазур Т. С. Використання модульного середовища під час вивчення англійської мови у ВНЗ	118
Науменко Т. Умови і напрями інформатизації дошкільної освіти	62	Виноградна В. О. Стереотипи мовної поведінки сучасної молоді	120
Руденко Л. С. Проблема впливу соціокультурного середовища на процес становлення особистості в українській педагогічній спадщині	66	Роменкова О. П., Чернуха Г. С. Формування соціокультурної компетенції учнівської молоді	123
Сніцар І. В. Удосконалення змісту навчального матеріалу з англійської мови	69	Глушко Л. О. Гендерна ідентичність школярів	126
Домніч В. Г. Інтеграційна реформа вищої освіти у європейському просторі	71	Кругляк М. С. Особливості виховної роботи в сучасних соціокультурних умовах	132
Найдьонов І. М. Інтерактивне навчання в системі підготовки менеджера	77	Пантюхін В. О., Чернуха Г. С. Стандартизація та перспективи розвитку вищої освіти в Україні	136

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Освіта у XXI столітті: шляхи розвитку, вип. 1, 2010, 136–141

Нині Міністерство освіти і науки України, Міжнародна асоціація університетів та Європейський центр вивчення вищої освіти, як підрозділи ЮНЕСКО, Рада Європи щодо вироблення єдиних вимог до рівня освіти ведуть активну роботу, спрямовану на введення у вищих навчальних закладах України Державних стандартів підготовки фахівців з вищою освітою.

Навчальний процес у вищих навчальних закладах визначається стандартом вищої освіти, навчальними планами, навчальними програмами, а також планами виховної роботи відповідних навчальних закладів, включає всі види обов'язкових навчальних занять і позааудиторної роботи студентів. Стандарт вищої освіти — сукупність норм, які визначають зміст вищої освіти, зміст навчання, засіб діагностики якості вищої освіти та нормативний термін навчання. Складовими частинами стандарту вищої освіти є освітньо-кваліфікаційна характеристика випускника вищого навчального закладу і освітньо-професійна програма підготовки фахівця відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня.

Освітньо-кваліфікаційна характеристика випускника вищого навчального закладу відображає цілі вищої освіти та професійної підготовки, визначає місце фахівця у структурі галузей економіки держави і вимоги до його ком-

петентності, інших соціально важливих якостей, систему виробничих функцій і типових завдань діяльності й умінь для їх реалізації.

Варто зазначити, дидактика охоплює систему навчання за всіма навчальними предметами і на всіх рівнях навчальної діяльності. За охопленням дійсності, що вивчається, виокремлюють загальну і часткову дидактику. Предметом дослідження загальної дидактики є процес навчання і учіння разом з факторами, які його породжують, у яких він здійснюється, а також з результатами, до яких він приводить. Часткові (конкретні) дидактики називаються методиками навчання. Вони вивчають закономірності перебігу навчального процесу, зміст, форми, методи і засоби навчання конкретних навчальних предметів.

Звернімося до аналізу сучасних Державних стандартів підготовки фахівців з вищою освітою в Україні. Отже, сучасні Державні стандарти насамперед передбачають:

- урахування європейського рівня вимог до вищої освіти, що сприятиме більш повному входженню України до світового освітнього простору;
- гуманістичне спрямування освіти, нормативна частина якої забезпечується обов'язковим вивченням соціально-гуманітарних

дисциплін: права, екології, етики, філософії, педагогіки, психології тощо;

- надання гуманістичного спрямування фундаментальним і спеціальним дисциплінам;
- забезпечення європейського рівня формування освіти та вироблення професійних навичок, виховання гармонійно розвиненої, соціально активної, толерантної людини з високими духовними якостями, здатної до саморозвитку і самовдосконалення;
- впровадження ступеневої вищої освіти і введення нових освітньо-кваліфікаційних рівнів тощо.

Загально визнано, що сучасне світове співтовариство тримається на виробництві, охороні здоров'я, освіті і науці. Варто взяти до уваги той факт, що провідна роль у визначенні потенціалу будь-якої цивілізованої держави належить вищій освіті. Основні проблеми існуючих систем освіти і теоретичний образ перспективної системи освіти, яка забезпечить не лише добробут націй, а й подальший динамічний розвиток людства, нині хвилює вчених, педагогів, державних і громадських діячів у різних країнах світу. Це зумовлено необхідністю оновлення і реформування системи освіти, яка покликана відігравати у ХХІ ст. найважливішу роль у розвитку як кожної особистості, так і всієї світової спільноти.

Розглянемо головні принципи і тенденції розвитку вищої освіти на початку ХХІ ст. Всесвітня конференція ЮНЕСКО з вищої освіти (жовтень 1998 р.) назвала її найважливішим чинником розвитку людства, яке вступає в ХХІ ст., гарантом зберігання і збільшення матеріальних і духовних цінностей, інструментом об'єднання всіх громадських спільнот і народів у "єдиний дім", визначила головні тенденції і принципи розвитку світової вищої освіти. На цьому форумі було визначено, що головни-

ми принципами розвитку вищої освіти на початку ХХІ століття є: універсалізація; глобалізація; відповідність запитам суспільства і часу; взаємодія з різними рівнями і формами освіти, наукою і культурою; демократизація і відкритість для всіх. А головними тенденціями є такі:

- вища освіта поширюватиметься в усіх країнах світу як головний чинник стабілізації економічних і політичних систем, а також міжнародних відносин, фундамент зростання добробуту людей;
- найближчим часом вища освіта стане обов'язковою для здійснення кар'єри в усіх економічно розвинених країнах, а згодом — і в цілому світі;
- розвиток вищої освіти ґрунтуватиметься на використанні вже здобутих наукових знань і технічних досягнень, подальшому розвитку наукових досліджень в усіх галузях людської діяльності і розробці новітніх технологій, інтеграції освітніх досягнень вищих шкіл країн світу;
- бурхливого розвитку здобудуть різні форми наближення вищої освіти до користувача: дистанційне навчання з використанням телекомунікаційних комп'ютерних мереж і систем, зокрема мережі Інтернет, "віртуальні" навчальні заклади, навчання без відриву від виробництва (заочне навчання), комбіновані форми навчання з поєднанням навчання і праці, а також популярне на Заході "навчання на робочому місці", самостійне навчання протягом усього життя;
- особливої уваги набуває гуманітарна складова вищої освіти, що стає необхідною умовою збереження і розвитку культури світу.

Зазначені принципи і тенденції розвитку вищої освіти спрямовані на подолання негативних явищ, що виявили-

ся в системах вищої освіти практично всіх розвинених країн світу наприкінці ХХ ст. Ці явища були певною мірою обумовлені, зокрема, тим, що традиційна вища освіта не задовольняла вимоги нового постіндустріального суспільства.

З'ясуємо основні недоліки традиційної системи вищої освіти і шляхи їх подолання. Серед найхарактерніших недоліків системи освіти міжнародні освітні організації, науковці, педагоги, представники бізнесу називають:

- невідповідність якості освіти вимогам сучасного постіндустріального суспільства;
- домінування традиційних (пасивних, підтримуючих) форм навчання, прагматична орієнтація освіти, що перешкоджає розвитку особистості;
- недоступність якісної освіти для широких верств населення.

Світовий досвід свідчить про те, що основними шляхами подолання зазначених недоліків вважається розв'язання таких проблем:

- створення єдиного освітнього й інформаційного простору, інтеграція систем освіти різних країн світу;
- розробка і впровадження нової філософії освіти, яка передбачає фундаменталізацію освіти, інтеграцію природничо-наукової і гуманітарної освіти, інноваційне навчання, спрямованість на розв'язання проблем майбутньої постіндустріальної цивілізації;
- запровадження на всіх рівнях розвиваючої освіти, надання їй випереджувального характеру, що передбачає розвиток творчих здібностей особистості, гнучке проблемне навчання, навчання через співпрацю всіх суб'єктів освітнього процесу, використання креативних інформаційно-комунікаційних технологій, організацію навчання з урахуванням

потреб майбутнього, відкритість процесу навчання;

- забезпечення безперервної освіти — освіти протягом життя, на основі узгодженості різних систем і ступенів освіти;
- забезпечення інформаційної підтримки освіти та її доступності на основі впровадження дистанційного і ресурсно-орієнтованого навчання, використання гібридних електронних бібліотек, створення доступних баз даних і знань на основі телекомунікаційних технологій.

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що перспективна система вищої освіти має будуватись на таких основних принципах, як: інтеграція; фундаменталізація; розвивальний і випереджувальний характер всієї системи освіти; доступність; безперервність; інформатизація і комп'ютеризація.

Перспективна система вищої освіти має створюватися на основі поєднання новітніх природничо-наукових і гуманітарних знань, а одне з пріоритетних завдань — формування у молодих людей таких якостей, які дають їм можливість успішно адаптуватися, жити і працювати в умовах суспільства вільної індивідуальності, зокрема: висока моральність; системне наукове мислення; творча активність; толерантність; висока загальна й інформаційна культура.

Проаналізуємо трансформацію світових тенденції розвитку вищої освіти в умовах України. Державна політика в Україні в галузі освіти відповідає світовим тенденціям, про що свідчать, зокрема, законодавчі акти: Закон України “Про освіту”, Закон України “Про вищу освіту”. В Законі України “Про освіту” зазначено: “Освіта — основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави”. Найкращим свідченням тому, що Україна прямує до світового і європейського освітнього

простору, є приєднання України у травні 2005 р. до Болонського процесу і рішучі кроки Міністерства освіти і науки щодо реалізації основних вимог цього процесу.

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення його освітнього рівня, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями.

Освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями і народами.

При цьому Україна визнає освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства, а основними принципами освіти в Україні є:

- доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою;
- рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку;
- гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей;
- органічний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, традиціями;
- незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій;
- науковий, світський характер освіти;
- інтеграція з наукою і виробництвом;
- взаємозв'язок з освітою інших країн;
- гнучкість і прогностичність системи освіти;

- єдність і наступність системи освіти;
- безперервність і різноманітність освіти;
- поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті.

У зв'язку з наведеними принципами і тенденціями розглянемо основні риси сучасної вищої освіти та їх трансформацію в умовах України.

1. Вільний доступ до вищої освіти особливо актуальний для економічно відсталих країн, де вона забезпечує тимчасову зайнятість молоді навчанням, і як наслідок, до певної міри розв'язання проблеми безробіття. В цьому плані показовим є досвід таких постсоціалістичних країн, як Чехія, Угорщина, Польща з їх бумом вищої освіти. Вища школа в цих країнах тепер успішно готує кваліфікованих працівників для вітчизняної економіки. У країнах з економічним спадом або застоєм час, проведений у вищих навчальних закладах, розглядається студентами та їх батьками як тимчасовий захист від безробіття і можливість “пересидіти” важкі часи у сподіванні на позитивні зміни в економіці або працевлаштування за кордоном.

2. Використання різноманітних форм і методів для задоволення освітніх потреб громадян усіх країн.

Вища освіта має стати загальною, неперервною, враховувати індивідуальні особливості тих, хто навчається, умови їхнього навколишнього середовища. Йдеться про навчання та підвищення кваліфікації громадян у зручній для них час і в зручній формі (денна, заочна, вечірня, екстернат), більш широке впровадження дистанційного навчання, створення і використання навчальних модулів, систем оцінювання і контролю знань, організацію “віртуальних” вищих навчальних закладів, застосування потенціалу нових методів і технологій навчання, розроблення ефективних організаційно-педагогічних форм тощо.

Можна сподіватися, що в найближчому майбутньому традиційні класичні університети залишаться поза конкуренцією при наданні першої (базової) вищої освіти за умови, що вони доклануть зусиль для того, щоб запровадити найкращі і перспективні принципи відкритої освіти, а також широко використовуватимуть інформаційно-комунікаційні технології у навчальному процесі.

Отже, тільки система вищої освіти здатна ефективно готувати і забезпечувати людство висококваліфікованими кадрами. Прикладом розуміння цього є Японія, де вища освіта вже кілька років обов'язкова. Як наслідок — найвищий рівень організації і продуктивності праці, створюваних і застосовуваних технологій. Найближчим часом вища освіта стане обов'язковою і в США та інших західноєвропейських країнах.

Цілком очевидно, що вищі навчальні заклади в найближчому майбутньому стануть інститутами суспільства, виконуючи роль не тільки “вчителя”, а й “наставника-вихователя”.

Статистика стверджує, що як у розвинених, так і в країнах, що розвиваються, відзначається істотне зростання кількості студентів. Причому в економічно розвинених країнах від 30 % до 80 % населення віком від 17 до 30 років навчаються у вищій школі. Більшість абітурієнтів намагаються потрапити на престижні факультети: юридичні, медичні, комп'ютерної техніки, зв'язку і телекомунікацій, соціально-гуманітарні.

Без сумніву, ресурси вищої освіти багато в чому визначають інтелект нації. Одним з головних її завдань є збереження незалежності мислення, істини і справедливості. Адже вища школа має всі можливості для встановлення наукової істини, історичних фактів, науково обґрунтованих прогнозів розвитку суспільства, надання практичних рекомендацій державним і комерційним установам і організаціям.

Науковий потенціал вищих навчальних закладів здатний передбачити ефективні шляхи гармонійного розвитку суспільства, пропонувати людству здійснити правильний вибір між техногенним і гуманістичним (значною мірою — соціальним) напрямом суспільного розвитку.

Одним з основних завдань вищої школи є розвиток наукових досліджень, науково-технічної творчості, обслуговування й збереження науки і наукових знань. Вища школа науково обслуговує всі сфери діяльності людини, поглиблює й удосконалює знання, забезпечує освітню і просвітницьку місію на всіх рівнях, інтелектуально “підживлює” всі види і типи навчальних закладів. За таких умов кожен вищий навчальний заклад має стати центром фундаментальних і прикладних досліджень гуманітарних та природничих наук.

Таким чином, розробка, запровадження та дотримання стандартів вищої освіти, а також інформатизація вищої освіти, інноваційність — складний, багатоаспектний і тривалий процес, успіх якого залежить від комплексного розв'язання ключових проблем цього процесу: створення необхідної матеріально-технічної бази, відповідного комунікаційного, програмного, організаційного, кадрового, науково-методичного забезпечення, формування такого рівня професійної та інформаційної культури всіх учасників освітнього процесу, який би задовольняв вимоги інформаційного суспільства.

Література

1. *Національна доктрина розвитку освіти* // Держ. вісн. України. Зб. актів Верховної Ради, Президента та Кабінету Міністрів. — № 9. — 2000. Ужгород. — С. 8–13.
2. *Образовательный стандарт высшей школы сегодня и завтра: Моногр.* / Под общ. ред. В. И. Байденко, Н. А. Селез-

- невой. — М.: Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2001. — 206 с.
3. *Інформаційний вісник*. Вища освіта. — К.: Наук.-метод. центр вищої освіти Мін-ва освіти і науки України. — № 11. — 2003. — 60 с.
4. *Каленюк І.* Приватний сектор вищої освіти України: традиції розвитку в світовому контексті трансформаційних процесів // Вища освіта України. — 2002. — № 2. — С. 24–30.
5. *Курлянд З.Н.* Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. — К.: Знання. — 2007. — 495 с.